

HATTAR & TOPPLOCK I OLOFSTRÖM

om Martha Holmén; hennes hattar, hantverk, företag
och gymnastikverksamhet.

*“Hatt - Makt och myndighet.
Eftersom hatten täcker huvudet rymmer den tanken och att
byta hatt är därför att ömsa åsikter och attityder”.*

J.C. Cooper

ALLA KÄNNER MARTA!

- Det självklara försvinner så lätt i tidens historiska hav, där alltför många kvinnor finns osedda för framtiden. –

2

På uppdrag av Olofströms hembygdsförening, har denna katalog och utställning om Marta/Martha Holmén och hennes verksamhet, gjorts av M-L Nilsson, i samarbete med många kommuninnevånare i Olofström. Avsikten har varit att visa ett porträtt av en färgstark, mycket aktiv kvinna och i viss mån dokumentera detta. En kvinna alla känner i något sammanhang. Det självklara försvinner bara så lätt i tidens historiska hav, där alltför många kvinnor finns - osedda - för framtiden.

Utställningen är upplagd i tre delar/linjer och kan sägas vara en ytterst kort sammanfattning kring Martha Holmén - GYMNASTIKEN, HATTEN, MÄNNISKAN.

De tre delarna kan naturligtvis inte levas en och en i taget, de är starkt sammanflätade.

Martas önskan var att bli sömmerska, hon blev modist.

Jag vill med dessa ord önska både Marta och utställningsbesökarna mycket nöje och inspiration i utställningen och dess olika programpunkter.

Marie-Louise Nilsson i Skälmershult 8 mars 2007

MARTAS ÖNSKAN

Marta hade som ung, en önskan att bli sömmerska – hon blev modist.
Ett kreativt yrke, med många besök på visningar och uppackningar vår och höst. Hattmodet var viktigt.
Som modist startade hon sin affärsverksamhet 1932.

*Marta Holmén, född Svensson 21 maj 1911 i Kyrkhult.
Marta i hallonlandet 2004.*

Marta tillsammans med gymnaster på Loftet i Olofström.

GYMNASTIKEN

Marta var med vid bildandet av Kyrkhults sportklubb 1930. 1931 började hon att ägna sig åt gymnastik. Aktiviteten under skolans gymnastiktimmar, hade mest bestått av att bära in ved och det var ju en helt annan sak.

1939 började Marta att utbilda sig till gymnastikledare, på Hällevik. 1942 fortsatte hon sin utbildning vid Lillsved.

1944 deltog Marta i lottornas fältsportsledarkurs i Rämshyttan. Bland de 62 deltagarna från hela Sverige, i åldrarna 20 – 62 år, var 25 kvinnor.

Gymnastik var inte den enda sportsliga aktivitet hon ägnade sig åt, nej där fanns plats för orientering, fotboll, friidrott kortdistans 80 meter och milen i skidor.

1954 flyttade Martha från Kyrkhult till Olofström.

Marta som gymnast, framför klubbstugan på idrottsplatsen Hörneborg i Kyrkhult omkring 1940. Klubbhuset invigdes 1940 då det var 10-års jubileum för Kyrkhults Sport Klubb KSK. Marta: 4:e flickan från höger i främre raden. Birgit Wickell (vid klubbfanan, med rosett i håret) finns med på bilden, flickan framför till höger heter Ingrid Svensson.

Gymnastikengagemanget har tillfört Martas liv många upplevelser. Hon har gjort resor i Sverige, Danmark, Tyskland och Holland tillsammans med gymnasterna – för internationellt utbyte av olika slag.

Samarbetet med den holländska gymnastikföreningen Voowaart har varit särskilt stort. Sedan 1969 träffas gymnaster från Olofström och Haren vartannat år. Då bjuds allmänheten på gymnastikuppvisning och många fina arrangemang på de respektive orterna anordnas för de gästande.

Hon har deltagit i ett antal Lingiader, tagit truppmärket i gymnastik 63 gånger, fått medaljer, diplom, stipendium, hedersnämmande och träffat kungen. Blivit utnämnd till "Årets ledare", "Månadens person". Martha är dessutom hedersmedlem i Gymnastikföreningen Voorwaarts i Haren, Groningen, Holland.

Vid flera tillfällen har Marta deltagit i Gymnaestrador och Gymnastikspel.

Som ledare för gymnasterna, var Martha aktiv ända till 92-års ålder. Då hade hon haft flickgrupper, barngrupper, vuxengrupper och pensionärsgrupper i gymnastik och dessutom vattengympa.

Marta tar emot staden Harens guldmedalj 1976

*Marta tillsammans med gymnaster
på Världs-Gymnaestradan i Herning 1987*

Uppvisningar av olika slag har hon arrangerat både vid historiska tillställningar som i Muséeparken i Karlskrona, som vid de årliga gymnastikuppvisningarna i Olofström och vid vänortsutbytet i Haren, Groningen, Holland.

Vid dessa uppvisningar behövdes olika dräkter och kostymer. Dräkterna skulle förstärka de olika punkterna i gymnastikprogrammet. Det behövde sys, helt enkelt.

Det tog många timmar att sy och konstruera, man hjälptes åt och sydde hos varandra.

Marta och Olofströmsgymnasterna med gymnastik i Lings anda, Blekinge Läns Museums barockträdgård, Karlskrona 1988, vid invigningen av utställningen "Snabbare, högre, starkare".

UTMÄRKELSER

Marta har fått alla utmärkelser en idrottsledare kan få. Brons, silver, guld, Blekinge Idrottsförbunds idrottstecken (guld 1970). Svenska Riksidrottsförbundets förtjänstecken i guld 1962. Lingmedaljen 1966.

Årets ledare 1970 (den första i Olofström).

Hedersmedlem i gymnastikföreningen Voorwaarts i Haren, Groningen, Holland, samt deras guldnål (första besöket i Holland var 1969) 1976 tog Marta emot staden Harens guldmedalj.

Svenska Gymnastikförbundets hedersnål i guld 1978.

Stipendium från Susekullen.

Årets Olofströmmare 1981.

Månadens person.

Kungen, Gustav VI Adolf hälsade på (alla) lottor i Kyrkhult.

Nuvarande kungen, H. M. konung Carl XVI Gustaf, hade 25-års jubileum som monark 1998. Då 15/9 deltog Marta i mottagningen på slottet, representerande Blekinge Idrottsförbund.

Marta mottager Svenska gymnastikförbundets förtjänstmedalj 1979.

Nationalencyklopedins ordbok

Gymnastik (grek. gymnastiké` (te`chnè) ‘gymnastik’, av gymnázo ‘träna’, till gymno’s ‘naken’, eftersom kroppsövningar utfördes utan kläder), systematiskt valda och kombinerade kroppsörelser och kroppsövningar syftande till att stärka människan fysiskt och psykiskt. Gymnastikbegreppet har under olika tider haft vitt skilda innehåll. Med rötter från antiken och med giltighet in på 1900-talet har nu fyrdelning tillämpats: pedagogisk gymnastik (kroppsutvecklande syfte med särskild inriktning på skolans fysiska fostran), militär gymnastik (fäktning och andra kampövningar i krigsförberedande syfte) sjuk- eller medikalgymnastik (terapeutiskt syfte), estetisk gymnastik (konstnärligt - expressivt syfte). I synnerhet under 1800-talet skildes mellan sjukgymnastik och friskgymnastik, varvid den senare närmast sammanföll med den pedagogiska. En rad ytterligare motsatspar illustrerar komplexiteten: fristående och redskapsgymnastik (gymnastik med apparelj), obligatorisk gymnastik (i skolor) och frivillig (föreningsform eller oorganiserat), motionsgymnastik och tävlingsgymnastik, utomhus, och inomhusgymnas-

tik. Därtill har talats om gymnastik för skilda kategorier och syften (manlig, kvinnlig, husmoders-, idrotts-, skolgymnastik m.m.).

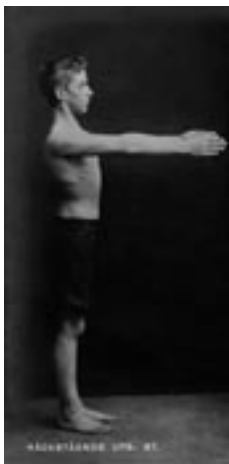

Ling, Hjalmar, 1820-86, gymnastikpedagog, son till Pehr Henrik L. L. verkade vid Gymnastiska centralinstituttet, 1864-82 som överlärare med professors namn vid den pedagogiska avdelningen. Teoretiskt lagd vidareutvecklade han främst i skrift men även i praktisk pedagogik linggymnastiken i systematisk riktning. L. blev därmed upphovsman till det gymnastiksystem som dominerade den svenska skolundervisningens fysiska fostran till 1900-talets mitt; se >gymnastik.

Ling, Pehr (Per) Henrik, 1776-1829, gymnastikpedagog och skald, skapare av den speciella gymnastikriktning som bär hans namn (jfr.> gymnastik). Efter en orolig ungdom fick L. kroppskulturella och litterära impulser i Köpenhamn 1799-1804. Han tjänstgjorde som fäktmästare vid Lunds universitet till 1813, en period då patriotismen florerade i Sverige bl.a. under intryck av napoleonkrigen. Med impulser härifrån och från den medicinsk-fysiologiska vetenskapen utformades hans gymnastikuppfattning. Under lundatiden fick han även sin största litterära framgång genom den politiskt allegoriska dikten *Gylfe* (1810), som manade till revansch med anledning av förlusten av Finland.

Sista fasen i L:s liv började 1813, då han kom till Stockholm dels för att tillträda en tjänst som gymnastiklärare (snart även fäktmästare) vid krigsakademin på Karlberg, dels för att på Kungl. Maj:ts uppdrag inrätta en undervisningsanstalt i gymnastik, en av världens äldsta i sitt slag, Gymnastiska centralinstitutet, GCI, sedan 1994 Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm. Främst till detta institut är L:s namn knutet. Här utbildades lärare för läroverk och militära enheter, här gavs undervisning och behandling i sjukgymnastik.

Litt.: O. Holmberg: *Den svenska gymnastikens utveckling* (1939) C. A. Westerblad: *Per Henrik Ling: En lefnadsteckning och några synpunkter* (1904).

GYMNASTIK, MUSIK OCH KABARÉ

För att få ekonomin att gå ihop till all gymnastikverksamhet och resor, har det krävts mycket ideellt arbete och lotteriverksamhet. Även andra evenemang ordnades för att dra in pengar, bl.a. spelade man på dansbanan i Forneboda, intäkterna som dansbiljetterna gav, gick till gymnastikföreningen och så var det också, med de pengar

som flöt in vid kabaréerna. Man har inte klarat sig på bara medlemsavgifter och det som klubben har bidragit med. Ett stort steg i att få ordning på ekonomin, togs när man startade en egen gymnastikförening 1969, så att ekonomin inte så mangrant gynnade de manliga idrottsliga aktiviteterna.

”Orkestern”, som spelade i danspausen på Forneboda dansbana. Bröderna Ströberg spelade dragspel, övriga på olika ”spexinstrument”.

Ester Lerberg (dirigent), Martas syster Greta gift Halvarsson, Hanna Persson (Posta Pellens Hanna) syster till Hulda Larsson, Martas kusin Margit Mauritzon gift Häggström, Marta Svensson (spelade tvättbräda), Martas syster Marianne gift Wickell och de två bröderna Ströberg.

Orkestern var populär. Alla dansade och det kom in mycket pengar till idrottsföreningen i Kyrkhult - via dansbiljetterna.

AFFÄRSVERKSAMHETEN

I 74 år, har Martha drivit sin hattaffär. Affären startade hon i Kyrkhult 1932, för att sedan flytta den till Olofström 1954.

Hattmodet var viktigt förr – det krävde att man var insatt i de olika trenderna. På visningar och vid uppackningar, vår och höst, fick Martha inspiration och tillfälle att inhandla det senaste och mest gångbara. Därefter följde ett kreativt, uppfinningsrikt arbete för att forma och designa

hattarna i tidens anda.

Hattarna var naturligtvis det viktigaste för affärerna, men för Marta var kontakterna med kunderna, över disk så att säga, till stor glädje och gav tillfredsställelse i hennes arbete.

I februari 2006 läggs affärsverksamheten MARTAS MODE ner. Måhända var Martha den sista verksamma modisten i Blekinge.

Inger Lavergren, en välkänd kund i Martas modeaffär 2006

Här ett citat ur informationsblad från, AKTIEBOLAGET F.W. HASSELBLAD & Co. året var 1938

Vi översända dessutom, dels en liten skylt, användbar i den aktuella kampen mot "det hattlösa modet", dels ett särtryck ur Hasselblads Nyheter; "Om Velour och Hårfilt", vilket kanske intresserar Eder.

En dam som går ute utan hatt är:

ej korrekt, därför att hon är icke "klädd"

ologisk, därför att hon går icke utan strumpor,
handskar eller skor

slarvig, ty det ser ut som om hon tappat sin hatt

oförsiktig, ty i vårt klimat riskerar hon förkylning

VÄSTERÅS STRÅ- & FILTHATTFABRIK A.-B.

HATTAR

En del hattar och mössor som sålts i affären, har varit färdiga och inköpta från olika hattateljéer/företag. Andra hattar har färdigställts utifrån halvfabrikat. Utgångsmaterialet var då ofta en kaplin. En kaplin kan klippas, skäras, stukas, sys ihop och slutligen förskönas med diverse accessoarer. Det kan vara konstgjorda blommor, frukter, band, fågelfjädrar, skinn, flor och pärlor. Ja, egentligen kan hela

ens fantasi få fritt spelrum i detta sammanhang. I Martas Mode-affär har även funnits hattar, alltigenom tillverkade av Marta själv.

Hattstock, pressjärn och vattenånga, är centrala verktyg i hatttillverkningen. Symaskin, nål och tråd likaså. Olika styvnadsmaterial, stärkelse och lim behövs också, för att få den rätta formen.

Hattar ur modekatalog anno 1954-58

HATT - MAKT OCH MYNDIGHET

Eftersom hatten täcker huvudet rymmer den tanken och att byta hatt är därför att ömsa åsikter och attityder. Det täckta huvudet är den högättades och fribornes kännetecken som skiljer honom från den barhuvade slaven. Olika typer av hattar och huvudbonader har ofta en särskiljande funktion i samhällen och hierarkier, t.ex. mitran, kardinals hatten, baretten, cylinderhatten, narrmössan

20

och doktorshatten. När man lyfter på hatten antyder man artigt att man är socialt underlägsen den man hälsar på. Att ta av sig hatten när man träder in i en byggnad är ett tecken på ödmjukhet.

Cooper, J.C. Symboler

Gudrun Welander 2006 i stilfulla hattar ur samlingen, i sällskap av modekatalog från 1938

"Det finns ett latent behov hos kvinnor att klä sig i hatt"

Gudrun Welander
(Martas dotter)

*Chapeaux
norvégiens*

Marta i sin ateljé 2005

Barnhatt ur modekatalog
januari 1945 från Hasselblads /
hattgrossist. I bifogat brev till
kunderna skrivs följande:

*"Vi anser det vara av stor vikt att
den yngre publiken också läres,
att sätta värde på sin huvudbon-
ad och för denna fostran kräves,
att det även bringas någonting
som gör dem "hat-minded".*

"Alla människor passar i hatt, det gäller bara att hitta rätt modell". Marta Holmén

*Clédances
parisienne*

Nationalencyklopedins ordbok

hatt subst. -en, -ar

ORLLED: hatt-en

1 finare huvudbonad av mer eller mindre styvt material för herrar vanl. med brätte (och vanl. förhållandevis hög), för damer med stor variation i utseende och material

{>mössa 1}: hattask; hatthylla; hattmode; cylinderhatt; vårhatt; hög ~; en äldre herre i paletå och ~;

han lyfte på -en som hälsning; hon kom i sin nya -till dambjudningen; ta sin -och gå

BET.NYANS överfört översta, täckande del av föremål: skorstenshatt; tändhatt; svampens fot och

IDIOM: en fjäder i ~ en en fin merit; rulla ~ festa om (vard.); (samla allting) under en ~

(samla allting) på samma ställen el. i samma grupp e.d.; vara i -en vara berusad (vard.); vara

karl för sin ~ stå för sin mening eller sitt handlande äv. för att uttrycka visad duglighet e.d.

HIST. före 1520; fornsv. hatter; urspr. trol. 'betäckning, skydd'; jfr eng. hat 'hatt

2 (vanl. plur.) medlem av hattpartiet ofta (i plur.) med syftning på hela hattpartiet

{>hattpartiet}(histor.): -ar och mössor

HIST.: sedan ca 1750; se hatt 1

möss`a subst. -n mössor

ORDLED: möss-an

1 (enklare) huvudbeklädnad utan brätten och vanl. med mjuk kulle; ofta med skärm
{>hatt 1} mösskulle; mösskärm; baskermössa; björnskinns-
mössa; skärmmössa

BET.NYANS: ofta i mer el. mindre symboliska anv. (uttr. för hälsning, vördnad o.d.): ta av dig -n när du möter äldre personer; barnen stod med -n i hand när patron åkte förbi
IDIOM: yr i -n yr i huvudet (vard.)

HIST. sedan 1553; av lågty. mÛsse, mÛtze med samma bet.; av medeltidslat. almutia `korpålsmössa (lång huvudbonad för präster)`; trol. urspr. ett arabiskt ord

2 (vanl. plur.) anhängare till mösspartiet i frihetstidens Sverige; hattar och mössor

HIST.: sedan 1764; se mössa 1

Del av Martas verkstad, med hattar, hattstockar, material och underlag till pressning av brätten.

Hattar i affären 2004. Marta i arbete vid hattstock.

Sångtext från fältsportsledarutbildningen i Rämshyttan 1944

*I Rämshyttan nu ha vi samlats till kurs Turalleri etc.
och fältsporta gör vi med fart och med rusch
Reveljen den går och på snön snart vi står
och mjukar sen upp både haka och lär*

*Lars Gellerstedt trädarna har i sin hand Turalleri etc.
och allas vårt fältsportsidol, det är han
Han leder och talar och talar och ler
och fast han är lång, han på ingen ser ner*

*Sven Båge förstås, han är lottornas vän
vår tjusige gentleman, vår farbror Sven
När vi kört oss trötta vi få karamell
ett tjunmyp i stjärten, ja, nog är han snäll*

*Båd Schäfer och Ugglar har sträng disciplin
men se Ugglar svikhoppa utan ett grin....
Att vara i skogen med Jägmästare Thörn
är himlen direkt, ja, åtminstone ett hörn*

*En doktor vi haft här som gett goda råd
och söker nån' döden, en ond eller bråd
så far då till Ludvika till denne prick
ett universalmedel säkert ni fick*

*På skidor i dag ha vi irrat omkring
Majorn vi avslöjat, han älskar "vått"
ty genast för vatten han börjar darra smått*

*Vi hoppat i vaken, gått ned oss på isen
Professorn i detta tog hem första pris
Vi lärt bygga vindskydd och igloo och sånt'
och tittat på kläder som Folke Thörn har lånt*

*Ja, nog för vi trivs här, det syns väl och hörs
Nu både det ena och andra vi törs Turalleri hurra.
Vi sträva för folkspänst och hälsa och gry
varhelst vi sen hamna, envar i sin by Turalleri etc.*

*Vi lottor från Weda som träffats igen
vi åkte hitupp med var nerv uppå spänn
Men rena semestern vi ha ju här haft
och ändå vi drillats av karlar med kraft*

*Men lottorna sakna sin Skande förvisst
och alla så önska vi nu här till sist
att hon kryar på sej och snart piggnar till
för henne på kurserna träffa vi vill*

FRITIDSINTRESSEN

Förutom gymnastiken, så har Marta ägnat sig åt familj, man och barn och sin fina trädgård. Framförallt rosorna, var hennes passion.

Familj och släkt har haft som tradition att uppvakta varandra vid jämna 5- och 10-års firningar av födelsedagar, med diktade verser och sångtexter. Diktandet fanns med även i andra sammanhang. Vi kan t.ex. läsa ett sådant versförfattande i samband med Martas deltagande i fältsportsledarutbildningen 1944.

Att Marta hamnade på denna utbildning, berodde på hennes engagemang i Lottakåren.

Konfirmationsundervisning, Marta 14 år, 1925. Med på bilden finns Hanna gift Wessman och Astrid Sundin.

Hyllningsvisa till Martha 21 maj 1951 (40 år)

*Bland vårens blommor och sommarns sol
kom Martha hit ner till världen.*

*Och lärkan drilla och göken gol
ett hjärtligt lycka till på färden.
Som nummer tre hon i raden va'
och lugn och snäll mer än andra.*

*På egen hand hon sig roa bra
så mor behövde aldrig klandra.
Refr. Vi hurra nu för Martha i da'
Mätte Du leva lycklig och gla'
vår enkla sångarhyllning.*

*Och tösen växte blev knubbig snart
och lärde krypa och lalla
Försökte resa sig ganska snart
men bruka alltid bakåt falla.
Åt "tötta bulle" båd natt och da'
var rund och tjock vill jag lova.
och därför, när hon sig resa ska'*

*hon satte alltid stöddig rova.
Refr. Vi hurra nu för Martha.....*

*Med dockor pyssla hon ofta sen'
syr kläder, skodon och hattar.
Gör möbler och allt till ett dockehem.
Hon sådant arbete uppskattar.
Men snart tultan en skoltös blev
som snällt på frågorna svarar.
Hon i betygsgrader uppåt blev
tills skolan fint hon avklarar.
Refr. Vi hurra.....*

*Till Karlshamn som ung dam sen' Martha styrde färden
Sin händighet med hattar hon uppövade där.
Du väl tog till vara vad som bjöds i stora världen
därom mängen hatskapelse ett vittne är.
Händig du är minsann, hatt kläder sy du kan.
Nån sa visst så för Dej kan gå av slips en klänning få.*

*Fast jobbigt ibland, tro vi ändå det var roligt
i Kjellgrens modeatilje bland glada flickors gäng.
Trots alla rackartyg och skoj vi hålla troligt
att sämjan den var god och även sammanhållningen.
Du säkert minnen har än från denna tiden kvar
Hem Du kom, och här affär starta så småningom.*

*Men ock livets allvar har på Din väg Dig hunnit.
Sorg och bekymmer ha klappat på Din dörr.
Du tåligt och segt svårigheter övervunnit
och när molnen skingrats syns Du ung och glad som förr.
Du hand i hand så står med Gudrun och Ni går
fram med hoppfullhet och tro mot nya ljusa år.*

*Med hattar Du knogat och gnott för hela slanten
gjort stockar och pressat och ändrat och stått i.
Ungdomars huvu'n Du prytt men även tanten
hos Dej har fått modell, som hon kunnat trivas i.
Plötsligt en dag Dig fann Carl-Johan, som blev Din man.
Till glädje stor för far och mor
kom Hans filuren stor.*

*Bland lottor Du verksamt har dratt Ditt strå till stacken.
I styrelsen va'tt me' sedan kären här blé'té.
Många gymnaster för Dig fått böja nacken
och kröka rygg, och stå på tå och lägga sig på knä.
I dag de 40 år ändå Du fylla får.
Fast längre än till 25 vi ej få räkna dem.*

*Att laga mat, att stoppa och pysla om de Dina
hinner Du för vilja stark har alltid stått Dig bi
Att noggrann Du är syns på resultatena fina,
för din ordentlighet den gränsar till pedanteri.
Därför när Du ska' bort kommer Du ej så fort.
Men vad gör de' Vi glada ä' att blott Du kommer me'.*

*Till sist vi önska Dig lycka vill
uppå den fortsatta färden
att undgå blindskär som finnas till
på Din seglats igenom världen.
Vi hurra nu för Martha i da'
Mätte Du leva lycklig och glä'
Tag nu uppå Din 40-årsda'
vår enkla sångarhyllning.*

LITTERATUR

Bra Böckers lexikon, *huvudbonad*

Broby-Johansen, *Kropp och kläder* 91-29-50597-6

Broby-Johansen, *Klädedräktens kavalkad*

Cooper, J.C. *Symboler*

Hazelius-Berg, Gunnel, "Om hattens rätta bruk", Fataburen 1963

Hopkins, *The Century of hats*

Johansson, *Hattar, mössor och schaletter*

Kant, *Hattar* 91-36-03177-1

Kybalova, L, *Den stora modeboken*, 1968 Folket i bilds förlag

Lewenhaupt, *Modets mening* 91-7119-212-3

Mulvey, *Hundra år av mode*

Nationalencyklopedin, *hatt, huvudbonad, huvudkläde m.m.*

Nationalencyklopedins ordbok, *hatt, mössa*

Peacock, *Fashion accessories*

Resare, Ann, *Klädd i hatt* 91-7108-3421

Wahlström, Maria, *Toppluva kalasbyxa slamkrypare* 91-7798-497-8

Marta i björkarnas stad Umeå, under gymnastikspelen 1990.

Den som vill söka mer om hattar och hur man blir modist idag, kan söka vidare i denna lista:

- Amphlett, Hilda, *Hats* 85410-020-2
- Anlezark, Milred, *Hats on heads* 0-86417-303-2
- Bawden, Juliet, *Hattebogen* 87-14-20320-0
- Campione, Adele, *Mens hats* 88-7134-071-9
- Campione, Adele, *Women's hats* 88-7134-086-7
- Clark, Fiona, *Hats* 0-7134-3774-X
- Couldridge, Alan, *The hat book* 0-7134-2385-A
- Crill, Rosemary, *Hats from India* 0-948107-30-8
- Daly, Margo-Ann, *Hats of brides and weddings*. 0-86417-459-4
- Damhatteindustrien Historiske meddelelser
- Daneman, Andrew, *Hovedsagen her og nu*
- Dowell, Colin Mc, *Hats –Status, Style and Glamour* 0-500-01546-5
- Dreher, Denise, *From the Neck up Hatmaking* 0-941082-00-8
- Geschichte 3-7654-2629-6
- Ginsburg, Madeleine, *The Hats* 1-85170-406-X
- Hansen, Carsten, *Der var en gang en hattemager* 87-7333-107-A
- Helm, Elizabeth Van Der, *Mode-Hoeden* 90-213-0470-8
- Loschek, Ingrid, *Accessoires Symbolik und*
- Müller Windorf, Rose, *Fachzeichnen für Putzmacherinnen*
- Rasmussen, Holger, *Hattens rette brug* 87-17-06166-0
- Remiasz, Stella V, *Hats-Design and Construction* 0-9617414-0-6
- Shields, Jody, *Hats* 0-517-57439-X
- Turner Wilcox, R, *The mode in Hats and Headdress*

ISBN 978-91-86722-75-3

Utgiven av Olofströms Hembygdsförening i samarbete med Vekerum förlag

Olofströms Hembygdsförenings skriftserie, nummer 2

© M-L Nilsson, Skälmershult

Grafisk formgivare Margrethe Petersen / Galerie Frida

Tryckt 2007, Brunder tryk, Brønderslev

1:a numrerade upplagan 1 – 300

No.

För research, upplägg och arbete med utställningen,
svarar Marie-Louise Nilsson textillärare,
i samarbete med Gudrun Welander.

Foto i utställningen och katalogen: Bo Åkesson,
Gudrun Welander, M-L Nilsson m.fl.

TACK

Utställningen har möjliggjorts med medel från: Olofströms kommun, Swedbank i Olofström, Kyrkhults sparbank, Olofströms hembygdsförening, Kyrkhults hembygdsförening, Folkuniversitetet, Föreningen Estenberska Släkten, Åkessons Antikt, IAM tyg och hantverk/Jämshög, BLT, Sydöstran, Blekinge läns museum, Blekinge idrottsförbund, Blekinge Idrottshistoriska Sällskap, Olofströmsgymnasterna.